

Minint Žalgirio mūšio 615-ąsias metines

Vrš. Ernestas Kuckailis

Lietuvos kariuomenės Mokymo ir doktrinų valdybos

Karybos instituto Karo istorijos skyriaus

vyriausiasis specialistas

„Kai karalius Vladislovas [Jogaila – autoriaus pastaba] buvo užimtas malda ir klausėsi mišių, karališkoji kariuomenė Zindramo iš Moškovicų vadovybėje, o lietuviškoji – Vytauto tvarkingai surikiuota su vėliavomis nuostabiu greitumu susitvarkė ir ginkluotos stoji prieš priešininką: lenkai – kairiajame sparne, o lietuviai sustojo dešiniajame.“

Citata iš Jano Długoszo mūšio aprašymo

Artėjant Žalgirio mūšio 615-osioms metinėms, norisi pasidailinti mintimis apie Lietuvos dalyvavimą vieno iš svarbiausių mūsų istorijoje mūšių rekonstrukcijose. Praėjusių metų prisiminimai dar itin švieži. Pats tokiam renginyje dalyvavau pirmą kartą, bet gerai prisimenu klubo narių pašmaikštavimą: „Štai ir vėl laimėjome Žalgirio mūšį.“ 2024 m. liepos 13 d. (tiksliai data – liepos 15 d.) Lietuvos kariuomenės kariai ir istorinės rekonstrukcijos klubų nariai išsirikiavo darnia rikiuote, petys petin, Žalgirio mūšio lauke, kur vyko didžiulė mūšio inscenizacija. Saulėje tviskėjo šarvų plienas, o prasidėjus mūšiui, po laukus pasklido plieno žvangesys ir mirties šūvių griausmas. Besisklaidant parako dūmams, per lauką skriete skriejo raiti riteriai. Lietuviams vadovavo Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas (Aleksandras). Jo vaidmenį jau daug metų atlieka mjr. Donatas Mazurkevičius. Mūšio lauke, jodamas kartu su karaliumi Jogaila (Tomasz Kanopka), jis sveikino gausiai susirinkusius žiūrovus (jų čia buvo tūkstančiai). Priešingoje lauko pusėje saulės atspindžiais žaižaravo puošnūs Vokiečių ordino magistro Ulricho von Jungingeno ir jo palydos šarvai.

1 pav. Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas
(mjr. Donatas Mazurkevičius) Žalgirio laukuose

Netoliese, prie memorialo, buvo įrengta Lenkijos kariuomenės ginkluotės paroda, kurioje buvo galima apžiūrėti ir vokiškuosius „Leopardus“. Kadaisė buvę nesutaikomi priešai, o šiandien – jau sąjungininkai sveikina vieni kitus. Kalavijus sukryžiuoja tik inscenizacijos metu, o po mūšio paplekšnoja vieni kitiems per pečius ir skambiai sutrenkia delnais.

Prisiminti, kokia buvo Lietuvos dalyvavimo Žalgirio mūšio inscenizacijose pradžia, paprasčiau dim. plk. Romo Žibo.

– Kada Lietuva pradėjo dalyvauti šio iškilaus istorinio įvykio minėjimuose?

– Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, krašto apsaugos sistemos pagrindas daug metų buvo „Geležinio Vilko“ brigada. Pirmieji brigados vadai – plk. Česlovas Jezerskas, vėliau plk. Jonas Vytautas Žukas – daug dėmesio skyrė Lietuvos istorinių pergalių atminties puoselėjimui. Brigados vadai su grupe štabo karininkų lankydavosi Žalgirio vietovėje kasmet, minint pergalės Žalgirio mūšyje metines. Taip jie atstovaudavo Lietuvai šiose iškilingose šventėse. 2005 m. birželį,

paskyrus mane Lietuvos gynybos atašė Lenkijoje, artėjant pergalės Žalgirio mūšyje metinėms, pasiteiravau atsakingų Krašto apsaugos ministerijos specialistų, ar planuojama siųsti Lietuvos atstovus dalyvauti Žalgirio mūšio inscenizacijoje. Mane stipriai nuliūdino neigiamas atsakymas. Padiskutavę keletą minučių, sutarėme susisiekti po savaitės. Po savaitės pasiekė gera žinia, kad vis dėlto ministro pritarimu lietuviai dalyvaus mūšio inscenizacijoje. Pirmieji dalyviai iš Lietuvos buvo riterių klubo „Viduramžių pasiuntiniai“ nariai. Taigi, Lietuva rekonstrukcijoje, vykstančioje Žalgirio mūšio lauke, pradėjo dalyvauti nuo 2005 metų. Tai tapo tvirta tradicija. Iki šiol išpūdingiausiu atstovavimu Lietuvai galima laikyti 2020 m., kai renginyje dalyvavo Lenkijos ir Lietuvos Prezidentai, Vyriausybių vadovai, po keletą ministrų. Dėl COVID pandemijos buvo atsisakyta rengti mūšio rekonstrukciją, bet įvyko kitas reikšmingas įvykis – buvo atidengtas Lietuvos žmonių aukomis finansuotas paminklinis akmuo su iškaltu Vyčio ženklu. Nuo tada lietuviai, apsilankę Žalgirio mūšio vietoje, gali padėti gėlių prie paminklinio akmens ir taip išreikšti pagarbą bei dėkingumą protėviams, užtikrinusiems saugesnį šalies gyvenimą.

2 pav. Lietuvos ir Lenkijos Prezidentai bei Vyriausybių vadovai su paminklinio akmens, įamžinančio LDK pergalę Žalgirio mūšyje, statymo iniciatoriais prie atidengto paminklinio akmens

Pakalbinau Ryšių ir informacinių sistemų bataliono karį gr. Karolį Gimbutį, kuris jau septynerius metus yra istorinės rekonstrukcijos klubo „Varingis“ narys. Jis Žalgirio mūšio rekonstrukcijos renginyje dalyvavo pirmą kartą.

– Su kokia ginkluote kariai išėjo į mūšio lauką?

– Kariai buvo labai skirtingi, skyrėsi jų socialinė padėtis. Vieni kilmingi – jų ginkluotė geresnė, o kariai iš žemesnio socialinio sluoksnio buvo ginkluoti prasčiau. Aš buvau ne eilinis karys, o jau šiek tiek patarnavęs, su patirtimi.

Pradėkime nuo šalmo. Atkreipkite dėmesį, kad jis jau visiškai dengia veidą. Šalmo forma primena kūgį – tai labai svarbu, nes nuo tokio šalmo kirčiai tiesiog nuslysta. Visi tikriausiai pamena kryžiuočių šalmus, panašius į kibirą. Tai ne pati geriausia šalmo forma. Svarbu paminėti, kad po šalmu yra pošalmis. Jis suteikia papildomą apsaugą ir amortizaciją gavus smūgį. Jei nebūtų pošalmio, smegenų sutrenkimas garantuotas. Papildomai apsaugo ir vadinamoji „žiedų užuolaida“. Truputį plačiau pakomentuosiu tokius žiedinius šarvus. Jų struktūra unikali tuo, kad vienas žiedas sujungtas su keturiais arba aštuoniais žiedais, labai svarbu, kad jie būtų kniedyti, nes kitaip nebus tvirti. Kirčio jėga paskleidžiama per žiedus, ir taip sumažinama smūgio galia, be to, tokių žiedmarškinių neprakirsi. Būna ir šarvų, padarytų iš odos ir metalinių plokštelių. Yra daug įvairių variantų ir technologijų. Po šarvu visada yra pošarvis. Jį sudaro nuo keliolikos iki keliasdešimties lino sluoksnių. Prie to reikia priprasti, nes krūvio, ypač karštą dieną, neatlaiko net profesionalūs sportininkai. Prie pošarvio galima tvirtinti tam tikras šarvų dalis, pavyzdžiui, antpečius, rankų apsaugas.

– Čia lyg šiuolaikiška modulinė sistema?

– Taip, tai tam tikra modulinė sistema. Štai mano pošarvyje yra padarytos skylutės, pro kurias galiu įverti odinius dirželius ir tvirtinti atskiras šarvų dalis. Tik kojų šarvai dedami atskirai.

– **Kokia Viduramžių kario avalynė? Ar ji patogi?**

– Iš tiesų nėra ta avalynė baidi, tikrai gana patogi. Žinoma, reikia gerų kojinių. Tuo metu galėjo naudoti autus. Galėjo būti aukštauliai batai. Jei neklystu, Vilniaus Žemutinėje pilyje buvo rasti vaikiški aukštauliai batai. Iš tiesų rasti odos ar tekstilės radinių fragmentų yra didžiulė sėkmė, tai didelė retenybė.

– **Ką karys laiko mūšio metu?**

– Pagrindinis ginklas mūšio lauke yra ietis. Tai pigus ginklas, jam nereikia daug metalo, juo galima išmokyti naudotis gana greitai. Valdyti šį ginklą paprasta, nes ten nieko daug neprigalvosi, bet jis labai efektyvus. Mūšyje kalavijas nėra pagrindinis ginklas, labiau antrinis.

3 pav. Gr. Karolis Gimbutis ruošiasi stoti į kovotojų rikiuotę

– Tai labai įdomu, nes daugelis įsivaizduoja Viduramžių karį, mojuojantį kalaviju.

– Klausimas, kiek jis iš tiesų mojuodavo tuo kalaviju. Be abejo, yra atvejų, kai kalavijas geriau nei ietis, tarkim, raiteliui. Ypač jei kalavijas sunkesnis. Užtenka be įmantrių judesių tiesiog prijoti ir kirsti. Žinoma, labai svarbus vadinamasis „ašmens suvedimas“, t. y. ašmenys turi eiti tiesiai į taikinį, negalima jų pakreipti. Tai sunku paaiškinti, bet kai pabandai – supranti. Būna, kad kalavijas tiesiog žviegia, jei geležtė nepraeina „švariai“. Reikia šiek tiek pakalbėti ir apie kalavijo struktūrą. Pirmiausia geležtė turi būti lanksti, bet ne per daug lanksti. Svarbu žinoti „kirčio tašką“. Kiekvienas kalavijas turi savo „kirčio tašką“. Padaužius per plokštumą delnu, kalavijas pradeda vibruoti, bet yra viena vieta, kuri nevibruoja, – tai ir yra „kirčio taškas“. Su ta vieta ir reikia taikyti į taikinį. Taigi, svarbu kirtį atlikti gerai, o tai nėra lengva. Reikia daug treniruotis, lavinti kirčio techniką. Pats noriu pasidaryti aštrų kalaviją pagal tikrą archeologinį radinį.

– Manau, skaitytojams būtų įdomu sužinoti, kiek kainuoja pasigaminti autentiško kalavijo repliką.

– Čia lyg klaustumėte: „Kiek kainuoja automobilis?“ Paimkime paprastesnį kalaviją, kuris nėra įmantriai puoštas, tiesiog darbinis. Pradėkime nuo to, kad geležtė jau bus ne išpjauta iš metalo lakšto, o kaltinė. Tai kainuos mažiausiai 1 000 eurų. Tuomečio kalavijo kainą būtų galima prilyginti ferario kainai. Vėliau kalavijai pradėjo pigti, nes tobulėjo metalo gamybos technologijos, jų atsirado daugiau.

– Tuomet suprantama, kodėl tuomečiuose kapinynuose dažniausiai aptinkama ietigalių ir kirvių.

– Kirvius gaminti buvo pigiau, be to, kirvius ir ietis valdyti kur kas paprasčiau, karius buvo galima apmokyti per trumpą laiką.

Kartu su Lietuvos kariuomenės kariais Žalgirio mūšio rekonstrukcijoje dalyvavo ir istorinės rekonstrukcijos klubo „Viduramžių pasiuntiniai“ nariai. Klubas įkurtas prieš 20 metų ir jau turi didžiulę patirtį. Pakalbinau klubo įkūrėją ir vadovą Karolį Jankauską.

– Kokia yra jūsų dalyvavimo Žalgirio mūšio rekonstrukcijose patirtis?

– Mes tikriausiai esame pirmasis Viduramžių riterių klubas Lietuvoje. 2005 m. mes pirmą kartą atvažiavome į Žalgirio mūšį. Tada važiavome tik keliose pasižiūrėti, kas čia kaip. Prisimenu važiavome net ne su mašinomis, o viešaisiais autobusais. Tai buvo be galo įdomu, važiavome su didžiulėmis kuprinėmis, stotyse persėdami. Patyrėme nuotykių. Nuvažiavome, pasikovėme, buvo daug visko. Įgijome naujos patirties. Po metų jau važiavome visa organizacija mašinomis, vežėmės palapines. Klubas užaugo labai greitai, pirmi treji metai buvo spartaus augimo metai. Į klubo dvidešimtmetį susirinko apie 100 žmonių. 2007 m. atvažiavome jau kaip vienetas. Su lenkų vėliavomis. 2008 m. padėjome vystyti Garbės sargybos kuopos projektą, XIV amžiaus kario, kilo idėja, kad reikia kartu važiuoti. Tad 2008 m. jau važiavo ir Garbės sargybos kuopa. Taigi, nuo tada mūšyje prasidėjo ir Lietuvos atstovavimas. 2010 m., kai buvo Žalgirio mūšio 600 metų minėjimas, jau atsivežėme ir raitosios policijos žirgų. Tada surinkome visus, kas tik Lietuvoje turėjo kokius nors šarvus ar bent ką nors panašaus. Nuo to laiko jau kasmet atstovaujame ir lietuvių pėstininkų, ir kavalerijos dalims.

4 pav. Istorinės rekonstrukcijos klubo „Viduramžių pasiuntiniai“ vadovas Karolis Jankauskas

– **Kelis Vytautas Didžiuosius pavyko „pergyventi“?**

– Tik vieną. Donatas vadovauja nuo 2010 m. iki dabar. Iki tol Vytautas Didysis buvo minimas tik tekste, personažo net nebuvo. Tuo klausimu būta daug politinių žaidimų – reikėjo derinti tiek su politikais, tiek su organizatoriais, kad įtrauktų Vytautą. Buvo įvairių niuansų ir dėl mūsų vėliavų nešimo, bemaž nelegaliai ten jas įsinešdavome. Ir skydai didžiuliai buvo daromi su lietuviška simbolika. Įsivaizduokite, lietuvių būdavo gal tik kelios eilės, bet kai simbolikos pakankamai, įsimaišydavo tarp lenkų ir lietuvių atrodė gana daug. Vytautas buvo atrinktas konkurso būdu. Manau, konkursas labai gerai pavyko. Karalius Jogaila šiandien jau trečias.

Taigi, Žalgirio mūšio lauke susirinko daugybė karo istorijos klubų. Kai kurie jų nariai atvyko net su šeimomis. Tai visiems didelė šventė. Ne visi susirinko vien kalavijais mojuoti, daugelis atvyko padėti kovotojams, juos pamaitinti, įamžinti nuotraukose, padėti apsivilkti ir nusivilkti sunkią šarvuotę arba tiesiog palaikyti riterių turnyruose ar kovos rikiuotėje inscenizacijos metu. Prie lietuvių karo stovyklos sutiktas Francišekas iš Torunės sakė, kad jo tikslas – gerai praleisti laiką su bendraminčiais, karo istorijos rekonstruktoriais, be to, jam labai patinkančios kovos. Jis dalyvavo Žalgirio mūšio inscenizacijoje jau penktą ar šeštą kartą, bet save vadina „smulkia žuvele“. Jis parodė šalia stovintį renginio veteraną, kuris dalyvauja nuo pačios pirmosios mūšio inscenizacijos, kuri vyko prieš 27 metus.

Pagrindinis minėjimo renginys – mūšio inscenizacija atėmė daug fizinių jėgų. Kai kurie kovotojai, vos pasiekę stovyklą, suplukę griuvo ant žolės ir ilgai ilsėjosi, mėgindami atgauti jėgas. Pribėgę kolegos padėjo jiems nusiimti šarvus, davė vėsaus vandens. Štai eil. Andrius Morkus (KASP 2-oji rinktinė) ir eil. Rytis Dilda (Juozo Vitkaus inžinerijos batalionas) nevengė pajuokauti:

– Labai smagios emocijos! Didelis darbas padarytas!

– Dabar geriame midų ir švenčiame pergalę! Valio! Laukiame kepto paršelio!

– Buvo nuojauta, kad laimėsime!

– Jautėm, kad laimėsime!

- Motyvacija aukšto lygio, oras geras, viskas puiku!
- Renginys nuostabus, didelio masto. Lyginant su Lietuvoje vykstančiomis „Hanzos dienomis“, gal dešimt kartų didesnis. Kviečiame visus kiekvienais metais prisijungti!
- Labiausiai motyvavo tas begalinis koridorius civilių žmonių, stebinčių mūsų rikiuotę ligi pat mūšio lauko.

Mūšyje dalyvavo ne tik vyrai, kai kurie šalmai slėpė ir moterų veidus. Antai vyr. lttn. Gintarė Dapkuvienė iš Strateginės komunikacijos departamento kuo puikiausiai atlaikė šarvų bei pošarvių svorį ir sekinantį karštį. Buvo ir keletas moterų raitelių. Viena jų – entuziastingoji srž. Ieva Dzevaltauskaitė. Žirgai yra svarbi jos gyvenimo dalis. Visi ir visos vienoje glaudžioje gretoje.

Po mūšio lietuvių stovykloje dar vyko demonstracinės kovos ir dvikovos. Buvo galima iš arti pamatyti galingus kalavijų kirčius, vienas neatlaikė smūgio, ir ant žemės nuskriejo apie 10 cm ilgio nulūžęs geležtės gabalas.

Čia pat stovėjusį rekonstruktorių iš Lenkijos paklausiau, ar tokios kovos nėra pavojingos, nes iš šalies atrodo ištis „aštriai“. Jis tvirtino, kad nepavojinga, tik atrodo labai efektingai. Jis ir pats dalyvauja kovose, tad turi tokių dvikovų patirties.

Žalgirio mūšio inscenizacija įvyko liepos 13 d., keliomis dienomis anksčiau nei tiksli data. Organizatoriai parinko būtent šeštadienį, kad galėtų atvykti daugiau žmonių, ir tai, žinoma, pasiteisino. Štai ką mūšio dieną užrašė metraštininkas valdovo palapinėje: „Lūžo kalavijai ir ietys, žemė nespėjo sugerti paplūdusio kraujo. Krito magistras ir jo kariauna. Valdovo vėliavos plazdėjo aukštai, ragai skelbė pergalę.“

Šiek tiek pavydime lenkams šio didelio renginio. Bet gal reikia mažiau pavydėti, o pamėginti ir Lietuvoje paminėti bent vieną iš didžiųjų mūsų pergalių? Saulės, o gal Pabaisko mūšį? Nebūkime tokie kuklūs, manau, gali puikiai pavykti! Neabejotinai tai prisidėtų prie karo istorijos ir rekonstrukcijos populiarinimo, gal net paskatintų jaunimą prisijungti prie istorinės rekonstrukcijos klubų.